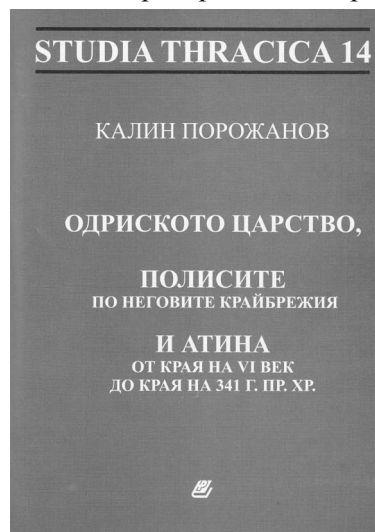

Калин Порожанов, *Одриското царство, полисите по неговите крайбрежия и Атина от края на VI в. до 341 г. пр. Хр.*

**Университетско издателство „Неофит Рилски“,
Благоевград 2011, (=Studia Thracica 14), 289 стр., 1 карта.
ISBN 978-954-680752-6**

Монографията *Одриското царство, полисите по неговите крайбрежия и Атина от края на VI в. до 341 г. пр. Хр.* е обобщаващ труд на дългогодишните изследвания на проф. дин Калин Порожанов в областта на трако-елинските отношения в периода до римската експанзия на Балканския полуостров. Книгата се състои от: *Въведение*, *Първа част* с две глави и *Втора част* с четири глави, *Заклучение*, *Послеслов*, *Резюме на английски език*, *Съкращения*, списък на *Антични автори и епиграфски сбирки*, *Литература*, общо 289 страници текст и една карта.

Въведението запознава читателя с проблематиката *Морска Тракия*, обосновава териториалния и времеви обхват на изследването и необходимостта от детайлно разработване на взаимоотношенията между двата типа държавност – полисна и етносна – след т. нар. Велика гръцка колонизация. Авторът изрично уточнява и теоретически обосновава използвания в книгата понятиен апарат. Той критикува употребата на понятието *колонизация* и предлага по-точно отразяващото процесите *гръцко разселване*. К. Порожанов отбелязва факта, че тази терминология е отдавна възприета в чуждата историография, но все още е властваща (с редки изключения) в българската, която предпочита гледната точка на новозаселилите се, но не и на траките и тяхното отношение към морето. Проблемът е изключително важен, тъй като непознаването на морската история на траките води до редица повърхностни, а често и погрешни изводи от

носно отношенията траки – елини по крайбрежията. К. Порожанов възприема също така все по-налагащото се в чуждата историография понятие *империя* за Атинското архе и обосновава приложението му спрямо Одриската базилея.

Първата част на монографията се състои от две глави. Първа глава, *Атинската империя – архе (454–404 г. пр. Хр.)*, е разделена на три параграфа – *От Делоската симахия към Атинската архе*, *Атинските трибутни листи* и *Полисите по крайбрежията на Одриската базилея в Атинските трибутни листи*. В нея се проследяват накратко политическите събития, довели до трансформацията на съюза. Анализът на Атинската архе е от гледна точка на политическите и икономическите отношения с организирания в съюза полис, като не се пропускат и отношенията с Одриското царство. Темата е разработвана в историографията, поради което авторът я представя сумарно, за да достигне до същинския анализ на основния изворов материал – атинските данъчни списъци (трибутни листи), след преместване на съюзната каса в Атина и разделянето през 443–442 г. пр. Хр. на съюзните членове на пет данъчни окръга. Те са подробно анализирани във втория и третия параграф. Атинските трибутни листи са отличен извор, който с много малки изключения досега е разглеждан основно в чуждата историография от атинска гледна точка. Данните от данъчните списъци са подредени в три групи според засвидетелстваните отношения между „съюзните“–поданни полиси и Атина в параграфа *Полисите по крайбрежията на Одриското царство в Атинските трибутни листи*. Налага се важният извод, че когато плащанията на отделни полиси от тракийските крайбрежия към Атина намаляват или отсъстват за определени години, с най-висока вероятност може да се предполага, че форосът е насочен към Одриската хазна. Авторът прецизно проследява и политическите събития от епохата, поради което се появяват уточнения като това за Тиродиза, където са заселени клерухи от Атина и затова не се плаща данък, а не заради спазване на вероятния договор между Олор и Атинския морски съюз.

Във Втора глава, *Полиси от Атинската империя – архе по крайбрежията на Одриската империя – базилея*, авторът разглежда в отделни параграфи полисите в трите данъчни окръга: Хелеспонтийски, Тракийски и Понтийски. За всеки полис данните за плащания, неплащания или липсата на информация са подробно разисквани за отделните данъчни периоди и в рамките на политиката на всеки владетел. Тази систематизация и подробен анализ се прави за първи път в историографията и е неоспорим принос на автора. Прецизната работа е обогатена с конкретните стойности на плащанията и е предложен списък на шестнадесетте елински полиса от Мраморно и Тракийско море с вероятните парични облагания по години и детайлизиране на получавания данък от Спарадок и Ситалк, също по полиси и размер. Авторът е предпазлив в хипотезите и заключенията и в отчитане на паричните и в натура взема-

ния там, където сведенията в трибутните листи и в писмените извори не му позволяват по-категорично мнение. Заключение, че крайбрежните царски резиденции на Пропонтида, на Тракийско море и в Югозападното Черноморие излъчват най-силните държавнически импулси на Одриското царство, е закономерно от гледна точка на политическата история, тъй като това са местата за тристранните взаимоотношения между Одриската държава-империя, Атина, полисите и емпорионите по крайбрежията. Текстът оформя представата за пътър свят, в който икономиката и търговският обмен са изключително динамични.

Във втората част, *Одриското царство и полисите по неговите крайбрежия, членове на Атинското архе*, К. Порожанов последователно разглежда *Владетелските резиденции* (глава трета) по крайбрежията на Северното Мраморноморие, Тракийско море, Югозападното Черноморие и в Горнотракийската низина. Въз основа на писмените и епиграфските свидетелства е представена информация и е направен анализ на 26 царски резиденции, всичките разположени в Европейския югоизток на Тракия, повечето надвесени над морските крайбрежия и контролиращи водните артерии Марица и Тунджа. Предложената от автора идентификация на Ганиада със Свещената планина на одрисите, наричана от елините Хиеронорос, е убедителна. Уточняването на мрежата на управленските пунктове на владетелите позволява по-нататъшното цялостно изясняване на отношенията на царството – империята, по терминологията на автора, с полисите по крайбрежието. Направеният анализ и статистика позволяват по-уверено разглеждане на конкретни политически събития и икономически отношения и на управленските прийоми на одриските царе и владетели. Тракийските династии осъществяват вътрешното управление и външната си политика от тези резиденции. Глава четвърта, *Допустими данъчни отношения на полисите с Одриското царство-империя според Атинските трибутни листи*, разглежда полисите от трите данъчни области и обобщава, че от седемнадесет полиса не постъпват 40-50 таланта в Атина, от което следва, че те се получават от Одриския царски двор. В пета и шеста глава авторът логично прави следващата стъпка след получените резултати от изследването на данъчните списъци, писмените свидетелства, епиграфски и нумизматични извори за форо̀са, а именно – да представи взаимоотношенията между одриските царе и владетели и елинските полиси по крайбрежията. Анализът е разделен по хронологически принцип в глава пета – *Царете и полисите от края на VI и през V в. пр. Хр.*, и в глава шеста – *Царете и полисите от края на V в. до 341 г. пр. Хр.* Текстът е подреден според владетелите, като се започва с Олор, за когото авторът предполага, че е предшественик на Терес I. Хипотезата на К. Порожанов се базира основно на анализ на сведението на Херодот (Hdt. VI: 39-41),

потвърдено от Маркелин (*Marcell. Vita Thuc.*: 2-18), за сватбата на Милтиад Младия за Хегесипила, Олоровата дъщеря, която се датира преди похода на Дарий I срещу скитите. Хипотезата има своята логика и право на живот, още повече че насетне, в анализа на одриско-атинските отношения по времето на Терес I, Спарадок и Ситалк, той обосновава възможността още по времето на Олор чрез династическия брак да е сключен договор относно крайбрежните селища между траки от Европейския югоизток и Атина. Макар че Херодот посочва като първи одриски владетел Терес, тълкуването на К. Порожанов косвено може да се подкрепи с последващата традиция на одриската династия да се сключват политически бракове с водещи политически фамилии от Атина и други градове. В двете глави детайлният анализ на политическите действия на всеки един от царете и владетелите е прецизен и приносен по отношение и на най-малките детайли в отношенията с крайбрежните полиси и емпориони. Умението на К. Порожанов да разгръща историческото повествование личи при коментара на надписа от Атина (386/385 г. пр.Хр.), в който за първи път се споменава Хебризелм. Разработени са сигурните и възможни политико-икономически взаимоотношения между Атина и царството както за предходните периоди, така и за началното управление на Хебризелм. Ценни са наблюденията на К. Порожанов за одриските кораби, които използват пристанищата. Именно по времето на този цар се очертава одриската територия, която е в най-активни контакти с елинския свят посредством водните пътища. Това, впрочем, се доказва и от археологическия материал. Определянето на Кипсела и Херайон/Неон тейхос като по-трайни резиденциални столици на царството по време на управлението на Хебризелм, Котис I и Керсеблепт е аргументирано защитено и с подчертано приносен характер. Активизирането на действията на Хебризелм на юг към Тракийския херсонес, който по негово време е още незавладян, показва и стабилна вътрешна държава, за което говори и ползотворното съжителство в емпориона край Минерални бани, Бургаско. Изследването на К. Порожанов за пореден път показва, че не бива да се генерализират трако-елинските отношения, а да се анализират детерминирано за всеки полис и емпорион. Разглеждайки Котис I и взаимоотношенията му с Атина и с полисите, К. Порожанов проследява промените в тях след Втората атинска симахия. Авторът правилно преценява, че договорот между Атина и Котис е не само потвърждение на стари договорки, но и опит на Атина да гарантира собствените си интереси. Атиняните, с чиято помощ, както изглежда Котис идва на власт, използват факта, че в двора на одрисите е практика династиите да се сродяват с атински пълководци и да ги вземат на служба. Елинският свят по това време е раздиран от противоречия и войни и политиците не преценяват, че военачалници и дипломати от ранга на Ификрат и Харидем могат да

предпочетат сигурното и бързо забогатяване, което предлага царят. Котис многократно нарушава договора, и то с помощта на елинските пълководци на служба при него. К. Порожанов убедително доказва налагането на властта на Котис I над полисите в Тракийския херсонес и упражняването на контрол над протоците, както и установяването му в Маронея и Кардия. Детайлизираната от автора селищна система, чрез систематизираните от писмените и епиграфски извори сведения за резиденции и крепости по времето на Котис, показва планомерната подготовка на царя за експанзионистична политика не само към крайбрежията, но и навътре в Елада. Това намерение прозира от нерегламентираното облагане на Перинт с данък и съобщеното от Демостен писмо на Котис до стратега Тимоммах, в което му обяснява, че ще поеме грижата за безопасността на Понтийската търговия, Маронея и Тасос. Писмото на Котис I показва осъзната полза от контрола над търговските пътища през Проливите и по крайбрежията.

В *Заключението* авторът обобщава резултатите от изследването и задълбочава характеристиката на Одриското царство като раннокласова империя от типа на Лидийската и Персийската. Това дава основание на автора да му отреди мястото на водещо в развитието на обществено-политическите тенденции в навечерието на Елинистичната епоха. Срещата на двете обществено-държавни начала – етносното и полисното, и на двата типа икономики, особено в областта на стокообмена, е определено като най-перспективно съчетание за Античността. Включването на полисите в икономиката на Одриската държава-империя невиннаги е въпрос на мирна договореност. В такива случаи волята на по-силния във военно отношение се налага, но се зачита взаимоишгодата. Особено интересен е и *Послесловът*, в който авторът показва, че проблемът не е изчерпан и има и по-нататъшно развитие в следващите векове.

Въпросът за политическите и икономическите взаимоотношения между Одриското царство и елинските полиси по тракийските крайбрежия е поставен в научната литература преди повече от тридесет и пет години и е особено актуален днес както заради анализа на новите открития, така и заради вписването на тракийските крайбрежия в контекста на новите в чуждестранната историография реинтерпретации на отношението новодошли – местни жители, направени за другите райони на древния свят. Трудът е актуален и заради необходимостта новите археологически открития да започнат да отчитат взаимозависимостта между полисите и етносните империи (по терминологията на автора) и да се обясняват и чрез икономическата им взаимообвързаност и взаимозависимост. Етносните икономики разполагат с неизчерпаем суровинен и човешки ресурс, докато полисите – с пазари, но и с нова ценностна система. Тези отношения в много случаи са взаимоишгодни. За одриските династии е важно не само получаването на данъци, но и ползването на пазарите на полисите. Полисите, от своя стра-

на, получават достъп до големи вътрешни пазари и закрила. Емпорионите по крайбрежията и особено документираните във вътрешността на Одриското царство са от съществено значение за развитието на икономиката и на стоково-паричните отношения. Всъщност, за първи път в историографията се разглежда тяхната роля в цялостен политически и икономически контекст – неоспоримо достойнство на научното изследване.

К. Порожанов успешно вписва историята на взаимоотношенията на одriskите царе и владетели с елинските полиси по крайбрежията на най-голямото тракийско царство в политическата и икономическата история на Елада и древна Тракия. Приносният характер на монографията е безспорен и е похвално, че книгата излиза с голямо резюме на английски език.

Проф. дин Валерия Фол